

Kadrina koolijuhataja Paul Pedisson – hariduse ja vabaduse teenistuses

Uue kooliaasta alguses on sobiv taas haridusest rääkida. Kui eelmisel korral tuli juttu Otto Ameri tegemistest, siis seekord rändame ajaloos veelgi kaugemale, et meenutada Kadrina koolijuhatajat Paul Pedissoni. 13./25. septembril möödub tema sünnist 135 aastat.

Paul Pedisson sündis Viljandimaal endises Riidaja külas Ritsi ja Mai Pedissoni perre esiklapsena. Tal oli kaks nooremat õde-venda: vend August (1893–1897) ja õde Ella Rosalie (1899–?).

1912. aasta kevadel lõpetas Pedisson Tartu Õpetajate Seminari. Sama aasta sügisel valis Kadrina Hariduse Seltsi eestseisus ta kaheksa kandidaadi hulgast uueks kooliõpetajaks. Ajal, mil maailm oli muutumas - Austria troonipärija Franz Ferdinand mõrvati Sarajevos ja kuu aega hiljem 28. juulil 1914 kuulutas Austria-Ungari Serbiale sõja - muutusid ka Kadrina kooli olud. 1915. aasta suve lõpus asus senine koolijuhataja Jakob Kents Narva-Jõesuu Hariduse Seltsi kooli etteotsa ning tema ametikohale tuli Paul Pedisson. Sama sügise jooksul mobiliseeriti ta aga sõjaväkke. Lühikest aega töötas koolis vaid õpetaja Adele Müller. Novembris võttis koolijuhataja ameti üle sõjast põgenenud õpetaja Mihkel Mikhelson. Sel poolaastal tegutses kool vaid kahe õpetajaga ning seal õppis 60 õpilast.

12. aprillil 1917 sai Eestimaa kubermang autonoomia ning Venemaa Ajutise Valitsuse otsusega moodustati Eesti Ajutine Maanõukogu ehk Maapäev ja selle täidesaatev organ - Eesti Ajutine Maavalitsus. Pärast oktoobrirevolutsiooni tulid Eestis võimule enamlased. 28. novembril 1917 kuulutas Maapäev end kõrgeimaks võimuks Eestis kuni Asutava Kogu kokkukutsumiseni, kuid enamlased saatsid selle laiali.

Päewaleht kirjutas 4. jaanuaril 1918 Asutava Kogu valimiste ettevalmistustest ning avaldas Eesti Tööerakonna kandidaatide nimekirja. Sinna kuulusid teiste seas Jüri Vilms, Ants Piip, Juhan Kukk ja Kadrina kooliõpetaja Paul Pedisson. Ajaloosõnad näitavad siiski, et valimised toimusid alles pärast Saksa okupatsiooni lõppu ja Vabadussõja algust aprillis 1919. Ajaleht Waba Maa avaldas 22. märtsil 1919 Tööerakonna kandidaadid, kus Otto Strandmani kõrval olid ka Paul Pedisson ja õpetaja Toomas Uttendorf. Viimased kaks siiski rahvaesindusse ei pääsenud. 26. juunil 1920 toimus Estonia teatris Tööerakonna IV kongress, kus partei sekretariaati valiti ka Pedisson.

Vabadussõjas võitles Pedisson punavägede vastu Kehra ja Kadrina vahel. 16. jaanuaril 1919 andis Viru maleva Kadrina Kaitseliidu kompanii pealik, kapten August Balder, üksuse juhtimise talle üle. Üheks tema olulisemaks panuseks Kadrina hariduse arengus oli kooli kroonika alustamine 1. augustil 1920. Kahekümnendate lõpus oli valla volikogus plaan viia kool üle Neeruti või Undla mõisa, kuid neid plaane ei realiseeritud. Õppeaastal 1929/30 otsustati asuda uue koolimaja ehitusele. Alles 1937/38 õppeaastal saadi riiklik laen ning uus koolimaja valmis viimaks 10. septembril 1939. Uut koolihoonet Pedisson kahjuks ei näinud.

Lisaks koolijuhataja ametile kuulus ta aastatel 1921–1924 Viru maavalikokku ning oli Eesti iseseisvuse algusest kuni surmani Virumaa Haridusnõukogu liige. 1928. aastal lõpetas ta Sõjakooli jalaväe aspirantide kursuse ja sai lipniku auastme.

Pedisson abiellus 17. märtsil 1921 Maria Lemnitsiga. Perre sündis 10. septembril 1923 poeg Henno (1923–2002). Pärast Pedissoni surma soovis Maria koos pojaga nime eestistamise käigus muuta perekonnanime Pedaksooks, esitades avalduse 2. mail 1935. Seega ei kandnud Paul Pedisson ise kunagi Pedaksoo nime.

Paul Pedisson suri 14. märtsil 1935 peanärvipõletiku tagajärjel. Kuigi mitmed ajalehed teatasid tema surmast, avaldasid näiteks Postimees, Päewaleht, Uudisleht ja Uus Sõna 1935. aasta 25. septembri eel siiski teate, et Kadrina koolijuhataja saab 45-aastaseks. 30. mail 1937 kell 14.00 avati Pedissoni kalmul mälestussammas, mille kiri taastati 2023. aastal. Huvitava seosena võib veel lisada, et eelmainitud Toomas Uttendorf on maetud Pedissoni hauaplatsi kõrvale.